

60. ročník Fyzikálnej olympiády

v školskom roku 2018/2019

kategória E – okresné kolo

text úloh

1. Vízmelegítés és égéshő

- Azok az anyagok, amelyek égés közben hőt adnak le a környezetüknek, pl. a fűtőanyagok, üzemanyagok, stb.. Nevez meg legalább két háztartásban használatos fűtőanyagot!
- A termelt hőhöz felhasznált fűtőanyag mennyiségének kimutatására, kiszámítására a fizikában az égéshő fogalmát használjuk. Az égéshő jele $H = Q/m$ (esetleg $H = Q/V$), ahol Q az m tömegű (esetleg V térfogatú) fűtőanyag égésekor felszabaduló hő. Vezesd le az égéshő SI-mértékegységét a definícióból kiindulva!
- Egy fémedényben V térfogatú és t_0 hőmérsékletű víz van. A gáztűzhelyen égő tűz hőforrás (a földgáz gyakori alkalmazása a háztartásban), amelyből az edényben levő víz τ idő alatt $Q = q\tau$ hőt vesz fel egyenletesen. Írd le, hogyan emelkedik a víz hőmérséklete, nevezd meg a közben lejátszódó folyamatokat!
Készítsd el a víz t hőmérsékletének grafikonját a τ idő függvényében, ha víz hőmérséklete a $t_0 = 13\text{ °C}$ kezdeti hőmérsékletéről $\tau_v = 3,0$ min alatt eléri a $t_v = 100\text{ °C}$ forráspontját! Tételezd fel, hogy a Q hőt teljes egészében a víz veszi fel, és a hőveszteségek elhanyagolhatóan kicsinyek!
- A c) részfeladatban használt földgáz fűtőértéke $H \approx 34,25\text{ MJ/m}^3$. Számítsd ki kWh egységben, mekkora E energia szabadul fel 1 m^3 földgáz elégetésekor!
- Mekkora térfogatú földgázt égetünk el a házi vízmelegítő kazánjában, ha $V = 80\text{ l}$ $t_0 = 13\text{ °C}$ kezdeti hőmérsékletű vizet, hőveszteség nélkül, $t_k = 53\text{ °C}$ hőmérsékletűre melegítünk?

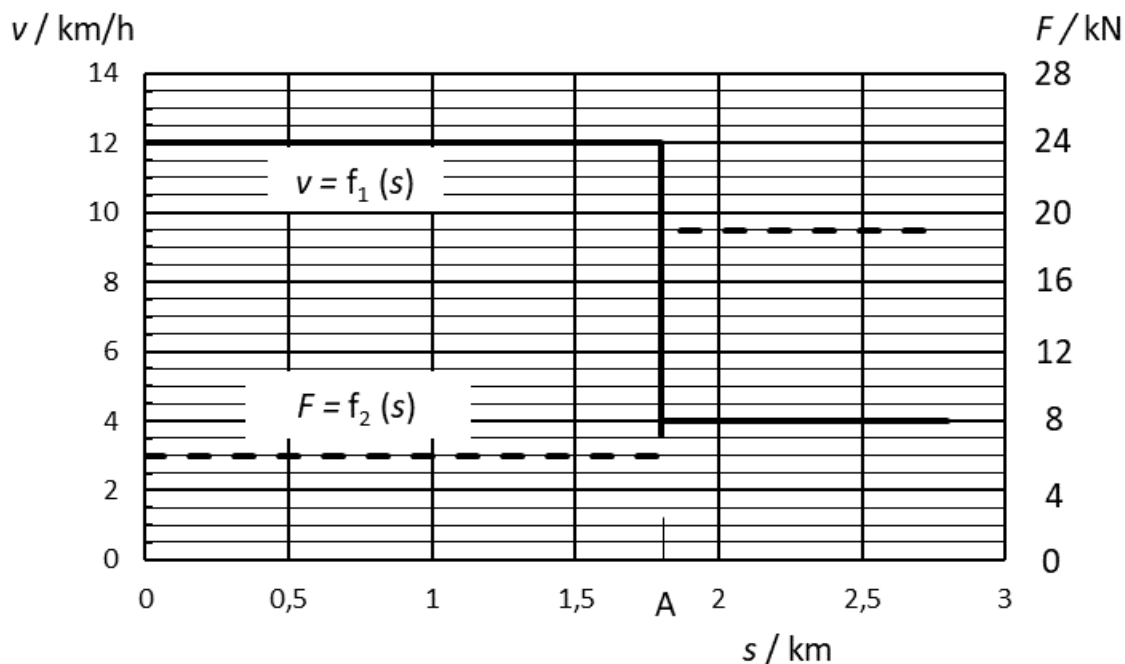
A víz tömegi hőkapacitása $c = 4,18\text{ kJ}/(\text{°C} \cdot \text{kg})$, a víz sűrűsége $\rho = 1\,000\text{ kg/m}^3$.

2. Szántás kistraktorral

A földműves kistraktorral szántja a mezőt. A mező hossza nagyjából $s = 2,8\text{ km}$. A mező első fele vízszintes, egészen az A pontig. A másik fele, az A ponttól, sík, de enyhén emelkedik. Az E–1 ábrán látható grafikon a traktor v sebességét (baloldali skála) és F húzóerejét (jobboldali skála) ábrázolja az s úthossz függvényeként.

Old meg a következő feladatokat a grafikonból kiolvasható adatok segítségével!

- Készítsd el a mező vázlatos rajzát oldalnézetből! Határozd meg az s_1 úthosszt a mező elejétől az A pontig (a vízszintes rész hossza), és az út második felének s_2 hosszát!
- Milyen mozgást végzett a kistraktor a mező első felén, és milyen a második felén? Határozd meg, a grafikon segítségével, a kistraktor v_1 és v_2 sebességét a mező első és második szakasán! A sebességeket fejezd ki m/s egységben!
- Határozd meg, mennyi idő alatt (t_1) haladt át a kistraktor a mező első, és mennyi idő alatt (t_2) a második felén! Határozd meg a traktor v_s átlagsebességét az s hosszúságú teljes útszakaszon!
- Határozd meg, a grafikon segítségével, a kistraktor F_1 húzóerejét az első szakaszon, és az F_2 húzóerejét a második szakaszon! Határozd meg a kistraktor P_1 teljesítményét az első szakaszon, és a P_2 teljesítményét a második szakaszon!
- Mekkora W munkát végez a kistraktor a teljes s hosszúságú úton?

E-1 ábra

3. Az edénybe merített rúd

Egy magas edény belseje henger alakú, belső keresztmetszete $S = 10,0 \text{ cm}^2$, és $V = 300 \text{ ml}$ víz van benne. A víz szabad felülete $x = 10,0 \text{ cm}$ -re van az edény felső peremétől.

a) Határozd meg a vízoszlop h magasságát az edényben, és az edény H belmagasságát!

Az edénybe egy henger alakú $l = 20,0 \text{ cm}$ hosszúságú, $S_t = 4,0 \text{ cm}^2$ keresztmetszetű homogén farudat helyezünk. A rúd függőlegesen helyzetben úszik a vízben, nem ér az edény falaihoz.

b) Számítsd ki a farúdra ható F_t gravitációs erőt! Mekkora Δx értékkel emelkedik meg a víz szintje az edényben, miután a farudat szabadon a vízbe helyezzük? Készíts szemléltető ábrát, tüntesd fel benne a farúdra ható összes erőt, mint vektorokat, és nevezd meg őket!

c) Mekkora F_2 erővel kell nyomnunk a farúd felső végét, hogy a víz szintje egészen az edény felső pereméig emelkedjen? Készíts szemléltető ábrát, tüntesd fel benne a farúdra ható összes erőt, mint vektorokat, és nevezd meg őket! Határozd meg a farúd vízbe merülő részének l_2 hosszát ebben az esetben, valamint az x érték legnagyobb lehetséges x_m értékét, amelynél a fent leírt eset megvalósítható!

A víz sűrűsége $\rho_v = 1,00 \text{ g/cm}^3$, a farúd sűrűsége $\rho_t = 0,60 \text{ g/cm}^3$, a gravitációs állandó $g = 9,81 \text{ N/kg}$.

4. A hétévi ház elektromos csatlakozója

A gyakorlatban gyakran találkozhatunk olyan egyszerűsített eljárásokkal, amelyeket az elektromos mennyiségek meghatározásakor alkalmazunk – ezek gyorsítják és szemléletessé teszik a számításokat. Ebben a feladatban megismeresz egy szokatlan, a műszaki gyakorlatban használatos fizikai mennyiséget, a fajlagos ellenállást (rezisztivitást), valamint, hogyan számítjuk ki egy r sugarú és l hosszúságú henger alakú vezető elektromos ellenállását.

A villanyszerelők egy félreeső hétévi házat kétdrótos vezetővel csatlakoztatnak az $U \approx 230$ V feszültségű áramelosztó állomáshoz. A hétévi ház $d \approx 250$ m távolságban van az áramelosztó állomástól. A szolgáltató $P = 3,8$ kW maximális bemeneti teljesítményt engedélyezett a hétévi ház csatlakoztatásakor. A villanyszerelők a csatlakoztatáshoz $r \approx 1,90$ mm sugarú henger alakú alumíniumdrótot használtak. Az alumínium fajlagos ellenállása 20 °C hőmérsékleten $\rho = 2,65 \mu\Omega \cdot \text{cm}$.

- Készítsd el a hétévi ház csatlakoztatásának kapcsolási rajzát! Határozd meg a hétévi ház csatlakoztatásához felhasznált alumíniumdrót R elektromos ellenállását!
- Határozd meg, mekkora erősségű I áram folyik a vezetékben, ha az áramelosztó állomás a maximális P teljesítményt adja le a csatlakozásba! Mekkora ΔU feszültségesés keletkezik a vezetéken a hétévi ház és az áramelosztó állomás között? Mekkora az U_1 feszültség a villanyóra pólusain?

A tervezők és villanyszerelők a csatlakoztatáshoz általában réz- ill. alumíniumdrót használnak. A tervekben a fajlagos ellenállást $[\rho] = 1 \Omega \text{ mm}^2/\text{m}$ egységben szokták megadni.

- Fejezd ki a fajlagos ellenállás $[\rho] = 1 \Omega \text{ mm}^2/\text{m}$ egységét SI-mértékegységben (olyan alakban, amelyben csak a főmennyiségek szerepelnek)! A réz és vas 20 °C hőmérsékletre megadott fajlagos ellenállása a táblázatokban $\rho_{\text{Cu}} = 1,68 \mu\Omega \cdot \text{cm}$ és $\rho_{\text{Fe}} = 9,71 \mu\Omega \cdot \text{cm}$. Add meg az alumínium, réz és vas ρ fajlagos ellenállását 20 °C hőmérsékleten a fajlagos ellenállás SI-mértékegységben, valamint a gyakorlati $\Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$ mértékegységben! Az eredményeket írd jól áttekinthető táblázatba! Döntsd el, milyenek az adott fémek előnyei és hátrányai!
- Miért előnyös a számításoknál a fajlagos ellenállás $\Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$ mértékegysége! Példaként, számítsd ki egy $l = 50$ m hosszú és $S = 1,0 \text{ mm}^2$ keresztmetszetű rézdrót R_{Cu} ellenállását; egy $l = 200$ m hosszú $S = 0,40 \text{ mm}^2$ keresztmetszetű alumíniumdrót ellenállását – a fajlagos ellenállást használd $\Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$ mértékegységben kifejezve!